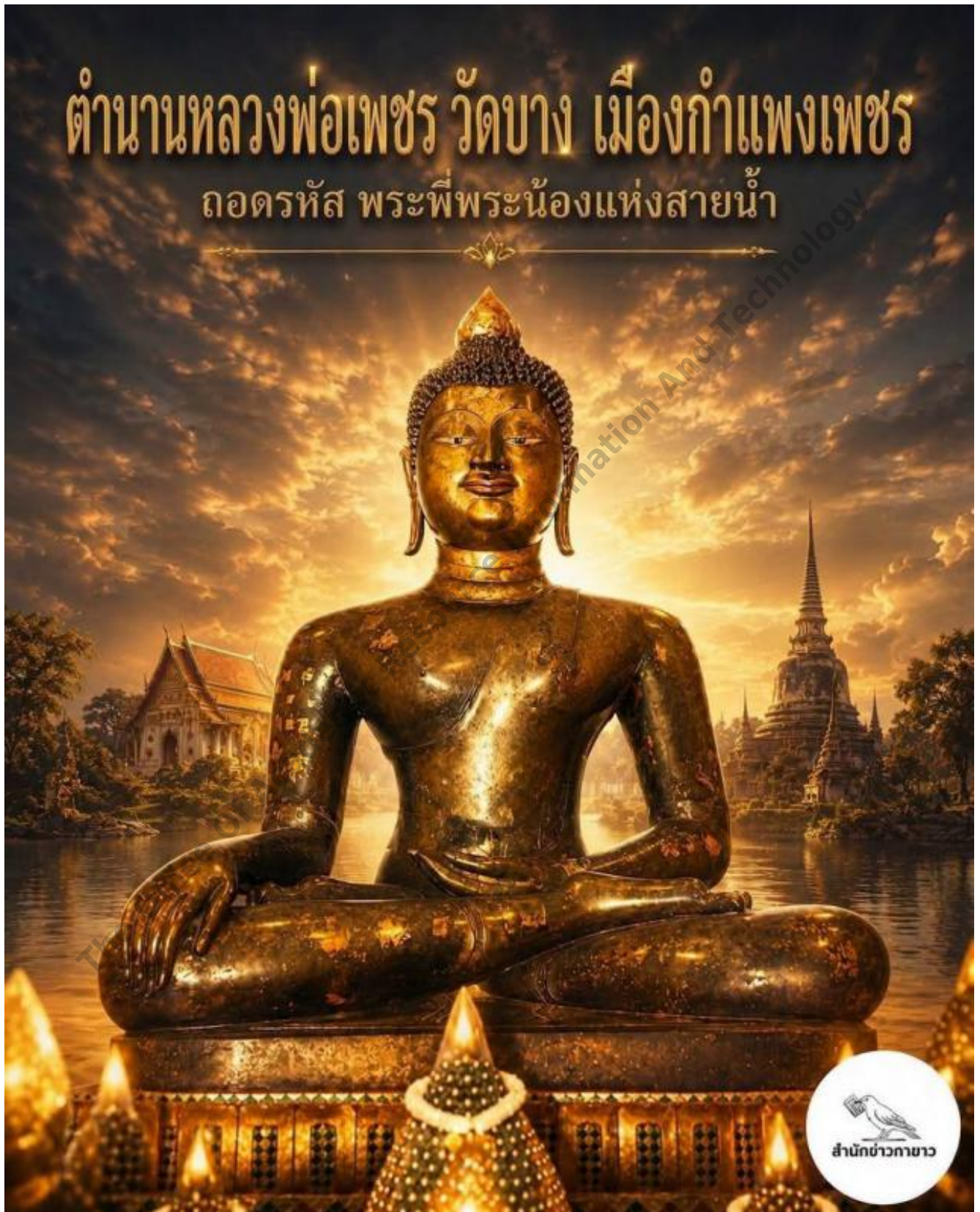

เรื่อง ตำนานหลวงพ่อเพชร วัดบาง เมืองกำแพงเพชร ถอดรหัส พระพิฆเนศวรแห่งสายน้ำ

รายละเอียด

ตำนานหลวงพ่อบุญ วัดบาง เมืองกำแพงเพชร ถอดรหัส พระพี่พระน้องแห่งสายน้ำท่ามกลางมรดกอารยธรรม
สุโขทัยและโบราณสถานศิลาแลงอันโดดเด่นของเมืองกำแพงเพชร ยังมีศูนย์รวมศรัทธาอีกแห่งหนึ่งซ่อนตัวอยู่ใน
เขตเมือง นั่นคือวัดบาง วัดราษฎร์ในตำบลในเมืองอำเภอเมืองกำแพงเพชร ซึ่งเป็นที่ประดิษฐาน “หลวงพ่อบุญ
” พระพุทธรูปสำริดที่ชาวกำแพงเพชรเคารพนับถือในฐานะพระพุทธรูปสำคัญของเมืองวัดบางมีสถานะเป็นวัด
ราษฎร์สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ข้อมูลทะเบียนวัดระบุว่าตั้งวัดเมื่อ พ.ศ.2420 และได้รับพระราชทาน
วิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. 2430 อย่างไรก็ตามปีที่ปรากฏในทะเบียนราชการควรเข้าใจว่าเป็นหลักฐานการรับรอง
สถานะวัดในยุคเอกสารมิได้ยืนยันว่าพื้นที่ศาสนสถานหรือชุมชนบริเวณนี้เพิ่งเกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวตำนาน
และที่มาของชื่อวัดบางคำบอกเล่าท้องถิ่นอธิบายว่า ชื่อ “วัดบาง” น่าจะเกี่ยวข้องกับภูมิประเทศเดิมของพื้นที่
กล่าวคือบริเวณวัดเคยอยู่ใกล้คลองหรือทางน้ำสายหนึ่งที่แยกจากแม่น้ำปิงไปสู่หนองรี ชาวบ้านเรียกคลองสาย
นั้นว่า “บาง” เมื่อมีการตั้งวัดริมทางน้ำจึงเรียกชื่อวัดตามภูมิประเทศว่า “วัดบาง” เรื่องเล่านี้สะท้อนภาพของเมือง
กำแพงเพชรในฐานะเมืองริมน้ำซึ่งแม่น้ำปิงและคลองสาขามีบทบาททั้งด้านการคมนาคม การค้าขาย การติดต่อ
ระหว่างชุมชนและการเคลื่อนย้ายผู้คนกับศาสนวัตถุ วัดจึงมิได้เป็นเพียงพื้นที่ประกอบศาสนกิจหากยังเป็น
ศูนย์กลางความสัมพันธ์ของชุมชนที่เติบโตควบคู่กับสายน้ำแม้ภูมิทัศน์และเส้นทางน้ำในปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลง
ไปมาก แต่ชื่อ “วัดบาง” ยังคงเก็บรักษาความทรงจำถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัด ชุมชน และลำน้ำไว้
และกลายเป็นฉากสำคัญที่ทำให้ตำนานของหลวงพ่อบุญมีความหมายยิ่งขึ้นพระพี่พระน้องแห่งสายน้ำในความ
ทรงจำของชาวบ้าน หลวงพ่อบุญ วัดบาง มีตำนานผูกโยงกับหลวงพ่อบุญ วัดท่าหลวงจังหวัดพิจิตร โดยเชื่อ
กันว่าพระพุทธรูปทั้งสององค์เป็น “พระพี่พระน้อง” กันตำนานกล่าวว่า เมื่อเกิดภัยสงครามในหัวเมืองเหนือ
พระพุทธรูปทั้งสององค์ถูกอัญเชิญล่องมาตามลำน้ำปิงเพื่อหลีกเลี่ยงความเสียหาย องค์หนึ่งได้มาประดิษฐานณ
วัดบาง เมืองกำแพงเพชร ส่วนอีกองค์เดินทางต่อไปจนประดิษฐาน ณ จังหวัดพิจิตรเรื่องเล่านี้ยังเชื่อมโยงกับ
ความศักดิ์สิทธิ์ขององค์พระ ชาวบ้านจึงนิยมมากราบไหว้ ขอพรและยึดหลวงพ่อบุญเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของ
ชุมชนตำนานดังกล่าวควรอ่านในฐานะมุขปาฐะหรือความทรงจำร่วมของท้องถิ่นเพราะยังไม่มีหลักฐานร่วมสมัยที่
ยืนยันได้โดยตรงว่าพระพุทธรูปทั้งสององค์สร้างพร้อมกันหรือเคยถูกอัญเชิญล่องน้ำมาด้วยกันจริง

แต่ตำนานมีคุณค่าอย่างยิ่งในฐานะเรื่องเล่าที่สะท้อนความผูกพันของผู้คนกับสายน้ำ เครือข่ายเมืองและสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ประจำถิ่นพุทธลักษณะ ขนาด และสัดส่วนของหลวงพ่อบุญหลวงพ่อบุญ วัดบาง เป็นพระพุทธรูปเนื้อ
สำริด ปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิเพชรโดยพระหัตถ์ขวาวางคว่ำลงเหนือพระชานุ ปลายนิ้วชี้ลงสู่พื้นแสดง
ความหมายถึงการอ้าแผ่นดินเป็นพยานในคราวอาชนะพญามารส่วนพระหัตถ์ซ้ายวางหงายอยู่บนพระเพลลา ทรง
ครองจีวรและมีชายสังฆาฏิสั้นพาดเหนือพระอุระข้อมูลเผยแพร่เกี่ยวกับองค์พระระบุว่า หลวงพ่อบุญมีหน้าตัก
กว้าง 2 ศอก 1 คืบ 5 นิ้ว และสูง 3 ศอก 1 คืบ หากคำนวณโดยใช้อัตราโดยประมาณ ศอกละ 50 เซนติเมตร คืบ
ละ 25 เซนติเมตร และนิ้วละ 2.54 เซนติเมตร จะเทียบได้กับหน้าตักกว้างราว 1.38 เมตร และสูงราว 1.75

เมตร ทั้งนี้หน่วยวัดโบราณอาจแตกต่างกันตามมาตรฐานที่ใช้ จึงควรถือเป็นขนาดโดยประมาณและหากต้องการตัวเลขสำหรับงานวิชาการหรือป้ายจัดแสดง ควรวัดองค์พระโดยตรงอีกครั้งในด้านสัดส่วน องค์พระมีพระพักตร์ค่อนข้างกลมเต็ม พระขนงโก่ง พระเนตรทอดต่ำพระนาสิกไม่ยาวมาก พระโอษฐ์เล็ก และพระหนุมน พระวรกายมีลักษณะอวบอ้อม พระอังสาค่อนข้างกว้างพระอุระนูน และพระเพลามีความมั่นคงหนักแน่น ลักษณะเช่นนี้ทำให้องค์พระดูสงบ สุขุมและมีพลังในเวลาเดียวกันพระเกตุมาลา มีลักษณะเป็นเปลวหรือยอดต่อเนื่องเหนือพระเศียร ขณะที่พระรัศมี พระเกศาและรายละเอียดของจีวรแสดงถึงแนวคิดเชิงอุดมคติของงานพุทธศิลป์มากกว่าการถ่ายทอดรูปลักษณะมนุษย์ตามธรรมชาติรายละเอียดเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้หลวงพ่อเพชรมีความใกล้เคียงกับพระพุทธรูปศิลปะล้านนากลุ่มที่เอกสารรุ่นเก่ามักเรียกว่า “เชียงแสนสิงห์หนึ่ง” หลวงพ่อเพชรในมิติประวัติศาสตร์ศิลปะหลวงพ่อเพชร วัดบาง เป็นพระพุทธรูปเนื้อสำริด ปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิเพชรมีพุทธลักษณะสำคัญ ได้แก่ พระพักตร์ค่อนข้างกลม พระวรกายอวบอ้วนและชายสังฆาฏิสั้นพาดเหนือพระอุระ ลักษณะโดยรวมมีความใกล้เคียงกับพระพุทธรูปศิลปะล้านนากลุ่มที่ในเอกสารรุ่นเก่ามักเรียกว่า “เชียงแสนสิงห์หนึ่ง” อย่างไรก็ตาม การกำหนดอายุพระพุทธรูปจากรูปแบบศิลปะควรใช้ด้วยความระมัดระวัง คำเรียก “เชียงแสนสิงห์หนึ่ง” เป็นกรอบการจัดประเภทที่ใช้กันมาในวงการประวัติศาสตร์ศิลปะขณะที่การศึกษาร่วมสมัยมักเน้นการพิจารณารูปแบบเฉพาะขององค์พระ บริบทการสร้างและความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์กลางศิลปกรรมมากขึ้น

หากพิจารณาจากลักษณะศิลปะ หลวงพ่อเพชรอาจมีอายุอยู่ในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 20-21 หรือประมาณห้าร้อยถึงหกร้อยปีมาแล้ว มากกว่าการมีอายุแปดร้อยปีตามตำนานท้องถิ่นตัวเลขดังกล่าวเป็นการประเมินเชิงประวัติศาสตร์ศิลปะมิใช่ผลการกำหนดอายุโดยวิธีวิทยาศาสตร์หรือหลักฐานจารึกที่ระบุถึงองค์พระโดยตรงจากอิทธิพลของศิลปะเชียงแสนสิงห์หนึ่งพระพุทธรูปกลุ่มที่เรียกกันว่า “เชียงแสนสิงห์หนึ่ง” โดยทั่วไปเชื่อมโยงกับศิลปะล้านนาในระยะแรก และสะท้อนการรับอิทธิพลจากศิลปะพุกามของพม่า ศิลปะมอญ-ทมิฬ และคติพระพุทธรูปจากอินเดียผ่านเครือข่ายการเดินทางและการเผยแผ่พุทธศาสนาในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ลักษณะสำคัญ เช่น พระพักตร์กลมเต็ม พระวรกายอวบอ้อม พระอุระนูน พระอังสากว้าง และการประทับนั่งขัดสมาธิเพชร จึงมิได้เป็นเพียงรูปแบบเฉพาะถิ่น หากเป็นการผสมผสานและพัฒนาให้เกิดเอกลักษณ์ของล้านนา อย่างไรก็ตาม คำว่า “เชียงแสนสิงห์หนึ่ง” เป็นศัพท์จัดประเภทที่ใช้ในงานประวัติศาสตร์ศิลปะไทยมาเป็นเวลานาน การอธิบายอิทธิพลจึงควรใช้คำว่า

“มีความสัมพันธ์” หรือ “สะท้อนการรับอิทธิพล” มากกว่าระบุว่าได้รับอิทธิพลจากแหล่งใดโดยตรง เพราะรูปแบบพระพุทธรูปแต่ละองค์อาจมีรายละเอียดต่างกันตามช่วงเวลา แหล่งผลิต และบริบทของการอัญเชิญหรือเคลื่อนย้ายจากล้านนาสู่ลุ่มน้ำปิงตอนล่าง

การพบพระพุทธรูปที่มีรูปแบบใกล้เคียงศิลปะล้านนาในเมืองกำแพงเพชร ช่วยให้เห็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างดินแดนทางเหนือกับลุ่มน้ำปิงตอนล่างในอดีต เมืองกำแพงเพชรตั้งอยู่บนเส้นทางสำคัญของแม่น้ำปิง จึงอาจเป็น

พื้นที่ที่ศิลปวัฒนธรรม ผู้คน และศาสนวัตถุจากหลายภูมิภาคเดินทางเข้ามาเชื่อมโยงกัน ด้วยเหตุนี้การอธิบายว่า หลวงพ่อเพชรอาจถูกอัญเชิญลงมาจากหัวเมืองเหนือจึงเป็นข้อสันนิษฐานที่สอดคล้องกับภาพการเคลื่อนย้ายศิลปวัตถุและการติดต่อระหว่างเมืองแต่ยังไม่ควรถือเป็นข้อยืนยันทางประวัติศาสตร์จนกว่าจะพบหลักฐานเฉพาะที่เชื่อมโยงถึงองค์พระโดยตรงจารึกฐานพระอิศวรกับความทรงจำของเมืองหลักฐานสำคัญชิ้นหนึ่งที่ช่วยให้เข้าใจบริบทการดูแลศาสนสถานและรูปเคารพในเมืองกำแพงเพชร คือศิลาจารึกฐานพระอิศวรเมืองกำแพงเพชร ซึ่งจารึกขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2453 เนื้อหากล่าวถึงการประดิษฐานพระอิศวรเพื่อคุ้มครองผู้คนในเมือง และการซ่อมแซมพระมหาธาตุ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ตลอดจนวัดวาอารามต่าง ๆ จารึกชิ้นนี้ไม่ได้กล่าวถึงหลวงพ่อเพชร วัดบางโดยตรง

จึงไม่อาจใช้เป็นหลักฐานยืนยันการอัญเชิญองค์พระได้ แต่มีความสำคัญในฐานะหลักฐานที่สะท้อนค่านิยมของการบูรณะ ดูแล และให้ความหมายแก่ ศาสนสถานกับรูปเคารพในเมืองกำแพงเพชร ซึ่งเป็นบรรยากาศทางวัฒนธรรมที่ช่วยให้เราเข้าใจการสืบทอดความศรัทธาต่อหลวงพ่อเพชรได้ดีขึ้นตำนานกับหลักฐาน: ความจริงสองระดับที่อยู่ร่วมกันตัวเลข “แปดร้อยปี” ในตำนานท้องถิ่นอาจไม่สอดคล้องกับการประเมินอายุราวห้าร้อยถึงหก ร้อยปีจากการเปรียบเทียบรูปแบบศิลปะ แต่ความแตกต่างนี้มิได้ทำให้เรื่องเล่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไร้คุณค่า ในทางหนึ่งหลักฐานประวัติศาสตร์ศิลปะช่วยอธิบายเส้นทางการแพร่กระจายของรูปแบบศิลปะล้านนาและความสัมพันธ์ระหว่างเมืองในลุ่มน้ำปิง ขณะที่ตำนานพระที่พระองค์และการล่องมาตามสายน้ำทำหน้าที่รักษาความทรงจำ ความศรัทธา และอัตลักษณ์ของชุมชนหลวงพ่อเพชร วัดบาง จึงมิได้เป็นเพียงพระพุทธรูปโบราณองค์หนึ่ง หากเป็น “เพชรน้ำหนึ่ง” ของเมืองกำแพงเพชร ที่เชื่อมโยงโลกของตำนานเข้ากับโลกของหลักฐาน และเชื่อมอดีตของสายน้ำเข้ากับศรัทธาของผู้คนในปัจจุบัน สถานที่: วัดบาง (หลวงพ่อเพชร) แผนที่

: https://maps.app.goo.gl/kwAxTq2bpy1HMmKj8?g_st=ac เรียบเรียงโดย: สำนักข่าวกาชาว หมายถึง:

บทความนี้เป็นการสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิและคำบอกเล่าท้องถิ่น

เพื่อการเผยแพร่ความรู้เบื้องต้น ผู้ที่จะนำข้อมูลไปใช้ในงานวิชาการควรตรวจสอบเอกสารปฐมภูมิ เช่น จารึก ทะเบียนวัด รายงานสำรวจของกรมศิลปากร และหลักฐานร่วมสมัยอื่น ๆ อีกครั้ง โดยเฉพาะประเด็นอายุองค์พระ ประวัติการอัญเชิญ และรายละเอียดทางประวัติศาสตร์ศิลปะเอกสารอ้างอิง

1. กองโบราณคดี กรมศิลปากร. รายงานการสำรวจและขึ้นทะเบียนโบราณสถานจังหวัดกำแพงเพชร. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2528.
2. มุลนิธินารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ: ศิลาจารึกฐานพระอิศวรเมืองกำแพงเพชร. กรุงเทพฯ: มุลนิธินารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542.
3. ศักดิ์ชัย สายสิงห์. พระพุทธรูปในประเทศไทย: รูปแบบ พัฒนาการ และแนวคิดที่แสดงออกในงานพุทธศิลป์. กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547.

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

4. ข้อมูลทะเบียนวัดบาง อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร: ระบุการตั้งวัด พ.ศ. 2420 และการได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา พ.ศ. 2430

5. ข้อมูลคำบอกเล่าและแหล่งข้อมูลท้องถิ่นเกี่ยวกับชื่อวัดบาง ซึ่งอธิบายความสัมพันธ์ของชื่อวัดกับคลองที่แยกจากแม่น้ำปิงไปยังหนองรี

6. ข้อมูลเผยแพร่เกี่ยวกับหลวงพ่อเพชร วัดบาง: พระพุทธรูปสำริด ปางมารวิชัย ศิลปะแบบเชียงแสนหรือกลุ่มสิงห์หนึ่ง หน้าตักกว้าง 2 ศอก 1 คืบ 5 นิ้ว และสูง 3 ศอก 1 คืบ

คำสำคัญ : หลวงพ่อเพชรวัดบาง กำแพงเพชร เรื่องเล่าประวัติศาสตร์ ศิลปะเชียงแสนสิงห์หนึ่ง เทือกกำแพงเพชร

ที่มา : สำนักข่าวกาชาว

รวบรวมและจัดทำข้อมูล : กาญจนา จันทร์สิงห์

วันที่ : 2026-07-15

https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=2408&code_db=610001&code_type=01